

KONKURENCINGUMO VERTINIMO METODOLOGINĖS PROBLEMOS IR RIBOTUMAS

Valentinas Navickas¹, Asta Malakauskaitė²

*Kauno technologijos universitetas, Laisvės al. 55, LT-44309 Kaunas, Lietuva
El. paštas: ¹valentinas.navickas@ktu.lt; ²asta.malakauskaite@stud.ktu.lt*

Įteikta 2009-05-28; priimta 2009-12-02

Santrauka. Konkurencingumas išreiškia reliatyvią, t. y. santykinę, įmonės, ūkio šakos, regiono, šalies ar šalių grupės (ekonominę, socialinę, technologinę ir kt.) poziciją kitų įmonių, ūkio šakų, regionų, šalių bei jų grupių atžvilgiu. Konkurencingumas pirmiausia laikytinas sudėtinga ekonomine kategorija, turinčia mažiausiai tris lygmenis: makro- (šalies ekonomika), mezo- (regiono, ūkio šakos ekonomika) ir mikro- (įmonės ekonomika). Kiekvienas iš jų turi savitumą ir tam tikrų unikalių rodiklių, naudojamų konkurencingumo vertinimo procese. Konkurencingumo vertinimas ekonomiškai reikšmingas dėl kelių priežasčių: pirma, tai procesas, leidžiantis nustatyti analizuojamos šalies ekonomikos stiprybes bei silpnybes, siekiant subalansuotos ir darnios ekonomikos plėtros; antra, konkurencingumo vertinimas sudaro prielaidas kurti efektyvius ekonomikos dalyvių stimuliavimo bei motyvavimo instrumentus, nes identifikuoja jų prekių, paslaugų ir veiklos rūšių specifikos formuojamus konkurencinius pranašumus ir padeda prognozuoti jų gebėjimą (ar gebėjimo stoką) atlaikyti kitų ekonomikos dalyvių konkurencinį spaudimą. Konkurencingumo vertinimo metodikos, skirtingos savo aprėptimi ir paskirtimi, turi esminį bendrą bruožą – jos leidžia nustatyti vertinamo objekto santykinę poziciją kitų analogiškų (tos pačios rūšies) objektų atžvilgiu, remiantis sukurta vertinimo kriterijų ir rodiklių sistema. Konkurencingumo vertinimo problemos skirstytinos į teorines, t. y. susijusias su koncepciniais ir metodiniais apribojimais, bei praktines, išreiškiančias konkrečias konkurencingumo vertinimo metodikų taikymo problemas. Nuo metodikos išsamumo ir detalizavimo laipsnio tiesiogiai priklauso ne tik vertinimo rezultatų tikslumas, vertingumas, bet ir vertinimo proceso sudėtingumas, metodikos taikymo sąnaudos bei tikslingumas. Pagrindinės metodologinės problemos, kylančios konkurencingumo vertinimo procese, – tai bendros, aiškios konkurencingumo sampratos trūkumas ir vertinimo metodikų sukeliamas ribotumas. Praktiniu lygiu susiduriama su laiko ir finansinių išteklių stoka bei informacijos prieinamumo sudaromais apribojimais.

Reikšminiai žodžiai: konkurencingumas, konkurencingumo vertinimas, konkurencingumo vertinimo metodikos, konkurencingumo vertinimo problemos, konkurencingumo vertinimo ribotumas.

METHODOLOGICAL PROBLEMS AND LIMITATIONS OF COMPETITIVENESS EVALUATION

Valentinas Navickas¹, Asta Malakauskaitė²

*Kaunas University of Technology, Laisvės al. 55, LT-44309 Kaunas, Lithuania
E-mails: ¹valentinas.navickas@ktu.lt; ²asta.malakauskaite@stud.ktu.lt*

Received 28 May 2009; accepted 2 December 2009

Abstract. The concept of competitiveness describes the relative, or comparative, position (economic, social, technological, etc.) of a company, industry, region, country or a group of countries with regard to other business firms, industries, countries, and groups of countries. According to Ivanov (2008), first of all, competitiveness is a complex economic phenomenon which has at

least 3 levels: macro- (national economy), mezo- (regional economy, industry), and micro- (company economy). Each of the aforementioned levels has its own specifics and unique indicators that are to be applied in the process of competitiveness evaluation. It must be emphasized that the evaluation of competitiveness is economically relevant for a number of reasons: first, it is a process which enables to identify all the strengths and weaknesses of a national economy, striving for balanced and sustainable economic growth; second, the evaluation of competitiveness provides the basis for the creation of efficient economic stimulation instruments, as it identifies the competitive advantages of goods and services, and enables to forecast their ability to compete with analogical goods and services in local and foreign markets. Various competitiveness evaluation methods, which differ in terms of scope and application aim, have an essential common feature – they enable to define the relative position of an object with regard to other analogical objects by the use of various evaluation criteria and competitiveness indicators. The main evaluation problems that arise at the theoretical, or methodological, level are: the absence of a definite, clear, and solid concept of competitiveness; and the limitations caused by various evaluation methods. Practical problems are associated with limited resources, and the quality of (as well as the access to) relevant information, used in the process of competitiveness evaluation.

Keywords: competitiveness, competitiveness evaluation, competitiveness evaluation methods, competitiveness evaluation problems, competitiveness evaluation limitations.

1. Įvadas

Vertinimas gali būti apibūdinamas kaip sisteminis procesas, kurio metu nustatoma vertinamo objekto vertė, svarba, svoris, reikšmė ar kiti parametrai, lyginant su pasirinktu standartu (etalonu) ir taikant apibrėžtus vertinimo kriterijus bei metodiką. Būtina pabrėžti, kad konkurencingumo vertinimo procesas patenka į minėtos apibrėžties apimtį, tačiau turi ir savitumą – vertinant konkurencingumą dažnai sudėtinga apibrėžti (išskirti) konkurencingumo etaloną. Kadangi gebėjimas konkuruoti, kaip teigiamo užsienio prekybos balanso, palankaus verslo klimato, augančio BVP vienam gyventojui ir kitų makroveiksnių (šalies, regiono lygiu) bei vartotojui patrauklaus prekių (paslaugų) kainos ir kokybės santykio, aukštų kokybės ir inovatyvumo standartų, plataus produkcijos asortimento ir kitų mikroveiksnių (ūkio šakos, įmonės lygiu) išraiška, yra labai reliatyvus.

Tyrimo problema. Lanksčios, sistemiškos ir detalios konkurencingumo vertinimo metodikos sudarymas – įvairių mokslinių ir taikomųjų tyrimų objektas (McArthur, Sachs 2002; Porter 2004; Blanke *et al.* 2004 ir kt.). Savo konkurencingumo vertinimo metodikas ir gaires yra pasiūliusios daugelis tarptautinių ekonomikos srities organizacijų ir asocijuotų institucijų (OECD 2009; Milken Institute 2009; Massachusetts Technology Collaborative 2009; Heritage Foundation 2009; World Economic Forum 2009; International Institute for Management Development 2009 ir kt.). Pažymėtina, kad moksliniuose darbuose per mažai dėmesio skiriama konkurencingumo vertinimo problemų analizei.

Tyrimo naujumas. Tyrimo autoriai išanalizavo konkurencingumo vertinimo ribotumą ir sukūrė konkurencingumo vertinimo problemų klasifikaciją, kuri leidžia vykdyti efektyvesnę konkurencingumo vertinimo metodiką atranką.

Tyrimo objektas – konkurencingumo vertinimo metodikos.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti metodologines konkurencingumo vertinimo problemas bei ribotumą siekiant sukurti konkurencingumo vertinimo problemų klasifikaciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti konkurencingumo vertinimo ypatumus makro-, mezo- ir mikrolygiu.
2. Atlikti pagrindinių konkurencingumo vertinimo metodikų analizę.
3. Sukurti konkurencingumo vertinimo problemų ir apribojimų klasifikaciją.

Tyrimo metodai – mokslinės ekonominės literatūros sisteminė ir loginė analizė bei sintezė; indukcinis metodas.

2. Konkurencingumo vertinimo makro-, mezo- ir mikrolygiu metodikos

Pažymėtina, kad ekonominėje literatūroje išskiriamos įvairios konkurencingumo vertinimo metodikos, kurios skiriasi savo aprėptimi, tikslais ir vertinamais objektais. Remiantis G. Ramanausku (2004), konkurencingumo vertinimo metodikos gali būti skirstomos į penkias grupes:

- *Konkurencingumo rodiklių vertinimo metodikos.* Šiai grupei priklausančios metodikos yra dviejų pagrindinių tipų: 1) kainų konkurencingumo vertinimo metodikos (analizuojami užsienio prekybos, valiutų kursų ir kt. rodikliai); 2) ne kainomis grįstos konkurencingumo vertinimo metodikos (analizuojami produkcijos patikimumo, kokybės ir kt. rodikliai). Šių rodiklių analizę ir vertinimą dažniausiai atlieka tarptautinės ekonominės institucijos, pvz., 1961 m. įsteigta Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *Organisation for Economic Cooperation and Development*, OECD).
- *Ekonominės sektorių konkurencingumo vertinimo metodikos.* Šiai grupei priskiriamas M. E. Porter „deimanto“ modelis, Milken instituto (Kalifornija, JAV) pasiūlytas Globalus kapitalo prieinamumo indeksas (angl. *Global Capital Access Index*) ir kitos metodikos.
- *Regiono/ šalies lygmens konkurencingumo vertinimo metodikos.* Šiai grupei priklauso Masačusetso techno-

loginio bendradarbiavimo agentūros (angl. *Massachusetts Technology Collaborative*) paskelbtas Masačusetso inovacijų ekonomikos indeksas (angl. *Index of the Massachusetts Innovation Economy*) ir kitos metodikos.

- *Tarptautinio lygmens konkurencingumo vertinimo metodikos*. Pagrindinės šiai grupei priskiriamos metodikos: Pasaulio ekonomikos forumo (angl. *World Economic Forum*) kasmetinėje Globalios ekonomikos konkurencingumo ataskaitoje (angl. *Global Competitiveness Report*) skelbiami šalių, pasaulio regionų konkurencingumo indeksai bei Šveicarijoje įsteigto Tarptautinio vadybos plėtros instituto (angl. *International Institute for Management Development*) periodiškai sudaromas Pasaulinio konkurencingumo reitingas (angl. *World Competitiveness Scoreboard*).
- *Ekonominės politikos konkurencingumo vertinimo metodikos*. Šiai grupei priskiriamas 1973 m. Masačusetse (JAV) įsteigto Paveldo fondo (angl. *Heritage Foundation*) sukurtas Ekonominės laisvės indeksas (angl. *Index of Economic Freedom*) ir kitos metodikos.

Iki 2006 m. globaliam pasaulio regionų ir šalių konkurencingumui vertinti buvo taikomos dvi pagrindinės metodikos: augimo konkurencingumo indeksas (angl. *Growth Competitiveness Index*) ir verslo konkurencingumo indeksas (angl. *Business Competitiveness Index*). Nuo 2006 m. augimo konkurencingumo indeksą iš esmės pakeitė globalus konkurencingumo indeksas (angl. *Global Competitiveness Index*).

Augimo konkurencingumo indeksą 2001 m. sukūrė ekonomistai J. Sachs ir J. McArthur. Pirmą kartą šis indeksas, įvertinantis institucijų, struktūrų ir ekonominės politikos įtaką šalių augimui, buvo panaudotas, rengiant 2001–2002 metų Pasaulinės ekonomikos konkurencingumo ataskaitą. Minėtoje ataskaitoje buvo pateiktas 102 pasaulio šalių vertinimas (reitingavimas) pagal J. Sachs ir J. McArthur siūlomą Augimo konkurencingumo indeksą (Blanke *et al.* 2004). Šio indekso esmė – trys kertiniai principai:

- Ekonomikos augimo procesą lemia trys pagrindiniai mechanizmai: technologinė pažanga, viešųjų institucijų išsivystymo lygis (veiklos kokybė) ir makroekonominė aplinka.
- Technologinė pažanga laikytina kritiniu augimo konkurencingumo veiksniumi (ir vieninteliu ilgalaikio augimo veiksniumi), tačiau technologinės pažangos šaltiniai įvairiose šalyse gali ir skirtis.
- Konkurencingumo determinantai priklauso nuo šalies ekonominio išsivystymo lygio, pvz., makroekonominė aplinka, viešųjų institucijų veiklos kokybė – baziniai pažangos veiksniai žemesnio ekonominio išsivystymo šalyse. Tačiau jie laikomi fundamentaliais bei savaime suprantamais aukštesnio ekonominio išsivystymo šalyse, kuriose pagrindinio ekonominio augimo veiks-

nio funkciją atlieka technologinė pažanga (McArthur, Sachs 2002).

Verslo konkurencingumo indeksas buvo pasiūlytas M. E. Porter ir pirmą kartą paskelbtas 2000 m. Globalios ekonomikos konkurencingumo ataskaitoje. Pabrėžtina, kad skirtingai nei augimo konkurencingumo indeksas šis indeksas akcentuoja mikroekonominį (įmonių lygmens) bei nacionalinį konkurencingumą, įvertina klasterių poveikį ekonominiam augimui.

Remiantis M. E. Porter (2004) verslo konkurencingumo indeksu matuojama nacionalinė gerovė, kuri išreiškiama kaip BVP, tenkančio vienam šalies gyventojui, lygiu. Šio indekso tikslas – sukurti prielaidas prognozuoti ir įvertinti BVP rodiklio stabilumo bei ateities augimo perspektyvas.

Nuo 2006 m. globalios ekonomikos ir šalių konkurencingumui vertinti plačiausiai naudojamas Kolumbijos universiteto (JAV) profesoriaus X. Sala-i-Martin pasiūlytas globalus konkurencingumo indeksas. Pirmą kartą minėtu indeksu pasaulio šalių ekonomikos konkurencingumas buvo įvertintas 2006–2007 m. Globalios ekonomikos konkurencingumo ataskaitoje.

Globalų konkurencingumo indeksą sudaro 113 kintamųjų; 2/3 informacijos indeksui skaičiuoti gaunami iš vadovų nuomonės tyrimų (angl. *Executive Opinion Survey*), likusi informacija (1/3) – iš viešai prieinamų informacijos šaltinių. Pabrėžtina, jog visi 113 kintamųjų yra suskirstyti į 12 bazinių kategorijų, atskleidžiančių skirtingus konkurencingumo aspektus (World Economic Forum 2009): 1) institucijos; 2) infrastruktūra; 3) makroekonominis stabilumas; 4) rinkos dydis; 5) sveikatos apsauga ir pradinis švietimas; 6) aukštasis išsilavinimas ir mokymai; 7) technologinė pažanga; 8) inovacijos; 9) darbo rinkos efektyvumas; 10) prekių (paslaugų) rinkos efektyvumas; 11) verslo plėtros lygis; 12) finansų rinkos išsivystymo lygis.

Vertinant konkurencingumą, svarbu atsižvelgti į tai, kad iš esmės konkuruoja atskiros įmonės, o ne ekonomikos sektoriai ar valstybės, tačiau, netgi vertinant konkrečios įmonės veiklą, neįmanoma atsiriboti nuo mezo- ir makrokonteksto. Konkurencingumo sampratos universalumas išreiškiamas įvairiuose moksliniuose darbuose (Strandskov 2006; Snieška, Drakšaitė 2007; Gerasymchuk, Sakalosh 2007; Žvirblis 2007; Rutkauskas 2008; Navickas, Malakauskaitė 2007, 2009; Snieška, Bruneckienė 2009).

Plačiausiai taikomos mezolygmens (dažniausia – ekonomikos sektorių) konkurencingumo vertinimo metodikos gali būti suskirstytos į tris grupes (Lietuvos prekybos sektoriaus plėtros gairės 2008–2012 m., 2008):

- Makroekonominių ir šakos įmonių ekonominės veiklos rezultatų analizė. Pagal šią metodiką vertinami pagrindiniai makroekonominiai ir ūkio šakos rodikliai (1 lentelė), pvz., šakos pardavimo apimtis, generuojama pridėtinė vertė, darbuotojų skaičius, be to, šie rodikliai lyginami su pasaulio ar ES šalių vidutiniais

1 lentelė. Pagrindiniai šakos įmonių ekonominės veiklos rezultatų rodikliai (sudaryta autorių, remiantis LR ūkio ministerijos ir LPJA informacija (2009))

Table 1. The main indicators of economic activity in companies of a particular industry (source: the authors, according to the Ministry of Economy and LPJA (2009))

Rodikliai	Papildoma informacija
Šakos įmonių skaičius Mato vnt.: vnt.	Ūkio šakoje veikiančių įmonių skaičius. Įmonė laikoma veikiančia, jeigu joje dirba bent vienas darbuotojas ir (arba) per metus buvo uždirbta pajamų
Šakos darbo jėgos kokybė Mato vnt.: proc.	Šakoje per ataskaitinį laikotarpį sukuriamos pridėtinės vertės ir darbo jėgos kainos santykis
Šakos našumas Mato vnt.: Lt/ val.	Šakoje per ataskaitinį laikotarpį sukuriamos pridėtinės vertės ir darbo valandų santykis
Šakos darbuotojų skaičius Mato vnt.: tūkst.	Įmonių darbuotojai, individualių įmonių savininkai (į darbuotojų skaičių įtraukiami asmenys, dirbantys ne visą darbo dieną, asmenys, kurių darbe nėra trumpą laiką, bei sezoniniai darbuotojai)
Šakos apyvarta Mato vnt.: mln. Lt	Per ataskaitinį laikotarpį iš prekių pardavimo ir suteiktų paslaugų gautos tipinės veiklos pajamos (individualios įmonės atveju šias pajamas sudaro visos įplaukos)
Apyvarta/vienam dirbuotojui Mato vnt.: Lt/ darb.	Šakos ataskaitinio laikotarpio apyvartos, arba pajamų, ir vidutinio šakose dirbančių asmenų skaičiaus santykis
Šakos sukuriama BVP dalis Mato vnt.: proc.	Šakos per ataskaitinį laikotarpį sukuriama BVP santykinė dalis, % šalies BVP. Šakos sukuriama BVP procentinis pokytis skaičiuojamas lyginant einamųjų metų duomenis su praėjusio laikotarpio duomenimis
Šakos sukuriama pridėtinė vertė Mato vnt.: mln. Lt	Šakos per ataskaitinį laikotarpį generuojama pridėtinė vertė skaičiuojama iš sukurtos produkcijos vertės atėmus tarpinio vartojimo vertę
Pridėtinė vertė/vienam dirbuotojui Mato vnt.: Lt/ darb.	Šakos ataskaitinio laikotarpio pridėtinės vertės ir vidutinio joje dirbančių asmenų skaičiaus santykis
Tiesioginės užsienio investicijos į šaką Mato vnt.: mln. Lt	Tiesioginėms užsienio investicijoms priskiriamas ne tik pirminis kapitalo investavimas, bet ir vėlesnės ekonominės operacijos tarp investuotojo bei tiesioginio investavimo įmonės
Materialinės investicijos į šaką Mato vnt.: mln. Lt	Išlaidos ilgalaikiam materialiajam turtui įsigyti, naujam turtui pastatyti ir esamam turtui remontuoti, t. y. pailginti turto naudingo naudojimo laiką ir (arba) pagerinti jo naudingąsias savybes

šakiniais rodikliais. Galima pažymėti, kad ūkio šaka laikoma konkurencinga, jei jos lyginamoji dalis ir rodiklių vertės viršija pasaulio ar ES šalių atitinkamos (pasirinktos) ūkio šakos vidutinę lyginamąją dalį ir rodiklių vertes. Šios metodikos privalumas – galimybė palyginti gautus rezultatus su didesnio ekonominio regiono rodikliais. Siekiant išsamesnių analizės rezultatų, reikėtų stebėti pasirinktų rodiklių dinamiką ilguoju laikotarpiu.

- Lyginamoji analizė (angl. *benchmarking*). Ši metodika remiasi pasirinktų objektų konkurencingumo rodiklių lyginamąja analize (labiausiai paplitusi įmonių ir šalių rodiklių lyginamoji analizė). Pagrindinė metodikos problema – statistinių duomenų patikimumas. Taikyti šią metodiką konkrečių įmonių konkurencingumui vertinti yra sudėtinga, nes sunku gauti agreguotų patikimų šakos duomenų.
- M. E. Porter „deimanto“ modelis. M. E. Porter metodika grindžiama pagrindinių keturių susijusių elementų, kurie lemia ekonomikos sektorių ir šalių konkurencinį pranašumą, analize. Šiems elementams priklauso:

veiksnių sąlygos, vietinės paklausos sąlygos (rinka), susijusios ir palaikančios šakos (klasteriai, tinklai ir verslo sistemos) bei įmonių strategijos ir valdymas. Be minėtų veiksnių, išskiriami du papildomi elementai, turintys netiesioginę įtaką konkurencingumui – valstybės vaidmuo bei atsitiktinės galimybės, arba „šansai“. Ši metodika sudaro galimybę išsamiai perteikti ūkio šakos konkurencingumo būklę, tačiau siūlomas konkurencingumo vertinimo modelis yra gana imlus laiko ir finansiniams ištekliams, todėl negali būti operatyviai stebima konkurencingumo rodiklių dinamika (Porter 1998, 2004).

Apibendrinant galima teigti, kad konkurencingumo vertinimo metodikos, besiskiriančios savo aprėptimi ir paskirtimi, turi esminį bendrą bruožą – jos leidžia nustatyti vertinamo objekto santykinę poziciją kitų analogiškų (tos pačios rūšies) objektų atžvilgiu, remiantis sukurta vertinimo kriterijų ir rodiklių sistema. Pagrindinės globalios ekonomikos konkurencingumo vertinimo metodikos – įvairūs konkurencingumo indeksai (pvz., globalus konkurencingumo indeksas), mezo- ir mikrolygmeniu plačiai taikomos lygi-

namosios analizės, M. E. Porter „deimanto“, šakos rodiklių analizės metodikos, kurių vertinimo objektas yra konkrečių įmonių, jų junginių (pvz., klasterių), ekonomikos sektorių ar regionų rodikliai.

3. Konkurencingumo vertinimo problemų klasifikacija

Lanksčios, sistemiškos ir detalios konkurencingumo vertinimo metodikos sudarymas – įvairių mokslinių ir taikomųjų tyrimų objektas (McArthur, Sachs 2002; Porter 2004; Blanke *et al.* 2004 ir kt.). Savo konkurencingumo vertinimo metodikas ir gaires yra pasiūliusios daugelis tarptautinių ekonomikos srities organizacijų bei asocijuotų institucijų (OECD 2009; Milken Institute 2009; Massachusetts Technology Collaborative 2009; Heritage Foundation 2009; World Economic Forum 2009; International Institute for Management Development 2009 ir kt.).

Vertinant konkurencingumą, susiduriama su įvairiomis problemomis ir apribojimais, kurie yra pateikti 1 pav.

Konkurencingumo vertinimo problemos skirstytinos į teorines, t. y. susijusias su koncepciniais ir metodiniais apribojimais, bei praktines, išreiškiančias konkrečias konkurencingumo vertinimo metodikų taikymo problemas.

Teorinės (metodologinės) konkurencingumo vertinimo problemos:

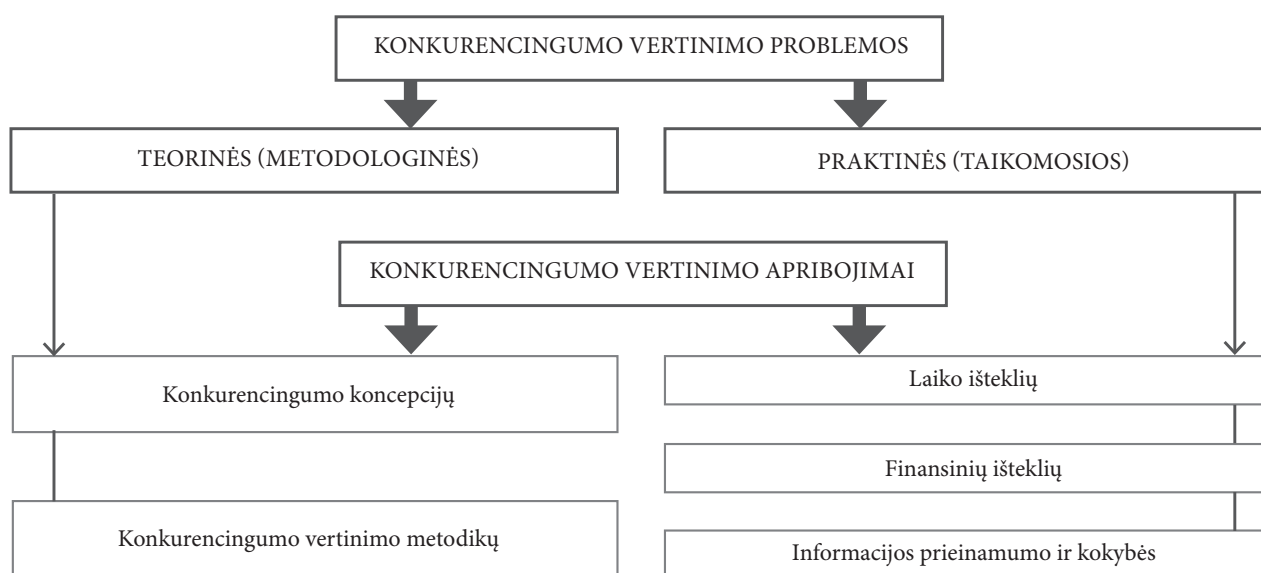
- Konkurencingumo koncepcijų lemiami apribojimai. Ekonominės literatūros šaltinių analizė leidžia teigti, kad kol kas nėra suformuluotos vieningos konkurencingumo sampratos. Konkurencingumas vertinamas tiek per mikro-, tiek per mezo- bei makroprizmę.

Įvairūs mokslininkai pabrėžia mikroekonominę konkurencingumo reikšmę (Porter 2004; Garvey 2002 ir kt.), tarptautinės ekonomikos srities organizacijos dažniausiai akcentuoja mezo- ir makroaspektus (World Economic Forum 2009; OECD 2009; National Competitiveness Council 2009 ir kt.). Nėra vieningos nuomonės dėl socialinės konkurencingumo prasmės, t. y. ar konkurencingumą lemia vien tik ekonominiai pranašumai, ar į konkurencingumo vertinimą būtina įtraukti ir socialinės gerovės veiksnius.

- Konkurencingumo vertinimo metodikų lemiami apribojimai. Įvairios koncepcijos, sampratos, kuriomis remiantis suvokiamas konkurencingumas, atitinkamai suformuoja ir vertinimo metodikų įvairovę. Remiantis atlikta analize, galima teigti, kad konkurencingumo vertinimo metodikos skiriasi savo aprėptimi ir paskirtimi net tuo atveju, kai vertinamas objektas yra tas pats (pvz., regionas). Tai reiškia, kad, pritaikius skirtingas vertinimo metodikas tam pačiam objektui, įmanoma gauti visiškai skirtingus ar net konfliktuojančius konkurencingumo įverčius. Pažymėtina ir tai, kad, nesant vieningos konkurencingumo sampratos, kyla problema dėl objektyvios konkurencingumo kriterijų sistemos sudarymo.

Praktinės (taikomosios) konkurencingumo vertinimo problemos:

- Laiko išteklių sudaromi apribojimai. Išsamios ir detalios konkurencingumo vertinimo metodikos dažniausiai yra imlios laiko ištekliams. Tai mažina konkurencingumo vertinimo lankstumą bei operaty-

1 pav. Konkurencingumo vertinimo problemos ir apribojimai (sudaryta autorių, 2009)

Fig. 1. The problems and limitations of competitiveness evaluation (created by the authors, 2009)

vumą: ne visada įmanoma operatyviai gauti naujausius duomenis ar greitai reaguoti į jų pokyčius. Pabrėžtina, kad kai kurie statistiniai konkurencingumo (ypač makrolygmens) rodikliai tampa oficialiai prieinami tik praėjus tam tikram laikotarpiui ir kartais jau visiškai pasikeitus makroekonominėms sąlygoms.

- Finansinių išteklių lemiami apribojimai. Kuo sudėtingiau, detaliau ar išsamiau vertinamas konkurencingumas, tuo jis imlesnis finansiniams ištekliams. Pabrėžtina, kad metodikos, kurios reikalauja atlikti empirinius tyrimus, apklausas, siekiant gauti tam tikrus konkurencingumo rodiklius, yra tikslesnės, atskleidžia įvairius konkurencingumo niuansus bei aspektus, tačiau dėl didesnių sąnaudų ne visada įmanoma pritaikyti šias metodikas arba jų taikymas nėra tikslingas, t. y. sąnaudos viršija planuojamą gauti naudą.
- Informacijos prieinamumo ir informacijos kokybės sukeliama apribojimai. Siekiant įvertinti konkurencingumą, būtina ne tik turėti aiškia, apibrėžtą vertinimo kriterijų sistemą ir metodiką, bet ir disponuoti konkurencingumui vertinti reikalinga informacija. Dažnai susiduriama su informacijos prieinamumo ar informacijos kokybės (išsamumo, tikslumo ir kt.) problemomis, ypač statistinės informacijos atveju. Pvz., ne visada prieinami patikimi agreguoti duomenys, susiję su regiono ekonomika ar konkrečia ūkio šaka.

Apibendrinant galima teigti, kad konkurencingumo vertinimo procesas imlus laiko, finansų ir dažnai žmonių ištekliams. Nuo metodikos išsamumo ir detalizavimo laipsnio tiesiogiai priklauso ne tik vertinimo rezultatų tikslumas, vertingumas, bet ir vertinimo proceso sudėtingumas, metodikos pritaikymo sąnaudos bei tikslingumas. Pagrindinės teorinės, arba metodologinės, problemos, kylančios konkurencingumo vertinimo procese, yra vieningos, aiškos konkurencingumo sampratos trūkumas ir vertinimo metodikų lemiami apribojimai. Praktiniu lygiu susiduriama su laiko ir finansinių išteklių stoka bei informacijos prieinamumo sukeliama apribojimais.

4. Išvados

1. Konkurencingumas laikytinas sudėtinga ekonomine kategorija, turinčia mažiausiai tris lygmenis: makro- (šalies ekonomika), mezo- (regiono, ūkio šakos ekonomika) ir mikro- (įmonės ekonomika). Kiekvienas iš šių lygmenų turi savitumų ir tam tikrų unikalių rodiklių, kurie naudojami konkurencingumo vertinimo procese. Vertinant konkurencingumą, svarbu atsižvelgti į tai, kad iš esmės konkuruoja atskiros įmonės, o ne ekonomikos sektoriai ar valstybės, tačiau netgi vertinant konkrečios įmonės veiklą neįmanoma atsiriboti nuo mezo- bei makrokonteksto.

2. Konkurencingumo vertinimo metodikos leidžia nustatyti vertinamo objekto santykinę poziciją kitų analogiš-

kų (tos pačios rūšies) objektų atžvilgiu, remiantis sukurta vertinimo kriterijų ir rodiklių sistema. Pagrindinės globalios ekonomikos konkurencingumo vertinimo metodikos – įvairūs konkurencingumo indeksai (pvz., globalus konkurencingumo indeksas), mezo- ir mikrolygmeniu plačiai taikomos lyginamosios analizės, M. E. Porter „deimanto“, šakos rodiklių analizės metodikos, kurių vertinimo objektas yra konkrečių įmonių, jų junginių (pvz., klasterių), ekonomikos sektorių ar regionų rodikliai.

3. Konkurencingumo vertinimo procesas yra imlus laiko, finansų, o atskirais atvejais ir žmogiškojo kapitalo ištekliams. Nuo konkurencingumo vertinimo metodikos išsamumo ir detalizavimo laipsnio tiesiogiai priklauso ne tik vertinimo rezultatų tikslumas, vertingumas, bet ir konkurencingumo vertinimo proceso sudėtingumas bei sąnaudos. Konkurencingumo vertinimo problemos skirstytinos į teorines (metodines), kurioms priklauso vieningos konkurencingumo koncepcijos trūkumo ir vertinimo metodikų sukeliama apribojimai, bei praktines, prie kurių priskirtini laiko ir finansinių išteklių stoka, bei informacijos prieinamumo ir kokybės formuojami apribojimai.

Literatūra

- Blanke, J.; Paua, F.; Sala-i-Martin, X. 2004. *The Growth Competitiveness Index: Analyzing Key Underpinnings of Sustained Economic Growth* [interaktyvus]. Geneva: WEF [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.weforum.org/pdf/Gcr/GCR_2003_2004/GCI_Chapter.pdf>.
- Garvey, M. L. 2002. *Jamaica's International Business Performance*. Kingston, Jamaica: Arawak Publications.
- Gerasymchuk, V. H.; Sakalosh, T. V. 2007. Konkurencingumas ir žinių ekonomika: informacinės ir komunikacinės technologijos įtakos vertinimas, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 8(4): 195–203.
- Heritage Foundation. 2009 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.heritage.org/>>.
- International Institute for Management Development. 2009 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.businessschooladmission.com/imd/>>.
- Ivanov, I. 2008. Evaluation of competitiveness at the local level, in *Proc. of the 5th International Scientific Conference "Business and Management" 2008*. Vilnius, Lithuania, 2008. Vilnius: Technika, 26–27.
- Lietuvos prekybos sektoriaus plėtros gairės 2008–2012 m. 2008 [interaktyvus]. Lietuvos prekybos įmonių asociacija (LPIA) [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lietuvos-prekyba.lt/lt.php>>.
- Massachusetts Technology Collaborative. 2009 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.masstech.org/>>.
- McArthur, J. W.; Sachs, J. D. 2002. *The Growth Competitiveness Index: Measuring Technological Advancement and the Stages of Development, in The Global Competitiveness Report 2001–2002*. New York: Oxford University Press for the World Economic Forum, 28–51.

- Milken Institute. 2009 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.milkeninstitute.org/>>.
- National Competitiveness Council. 2009 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.competitiveness.ie/>>.
- Navickas, V.; Malakauskaitė, A. 2007. Efficiency of event usage for the increase in competitiveness of companies, *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics* 2(52): 91–97.
- Navickas, V.; Malakauskaitė, A. 2009. The possibilities for the identification and evaluation of tourism sector competitiveness factors, *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics* 1(61): 37–44.
- OECD. 2009 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/>>.
- Porter, M. E. 2004. *Building the Microeconomic Foundations of Prosperity: Findings from the Business Competitiveness Index* [interaktyvus]. Geneva: WEF [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.weforum.org/pdf/Gcr/GCR_2003_2004/BCI_Chapter.pdf>.
- Porter, M. E. 1998. *The Microeconomic Foundations of Economic Development* [parts I and II]. The global competitiveness report. Geneva: WEF.
- Ramanauskas, G. 2004. Evaluation of international competitiveness, *Ekonomika* 68: 91–112.
- Rutkauskas, A. V. 2008. Apie regiono konkurencingumo plėtros tvarumą atsižvelgiant į riziką, *Technological and Economic Development of Economy* 14(1): 89–99. doi:10.3846/1392-8619.2008.14.244.
- Snieška, V.; Bruneckienė, J. 2009. Measurement of Lithuanian regions by regional competitiveness index, *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics* 1(61): 45–57.
- Snieška, V.; Drakšaitė, A. 2007. The role of knowledge process outsourcing in creating national, *Inžinerine Ekonomika – Engineering Economics* 3(53): 35–41.
- Strandskov, J. 2006. Sources of competitive advantages and business performance, *Journal of Business Economics and Management* 7(3): 119–129.
- World Economic Forum. 2009 [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/FAQs/index.htm#reports2>>.
- Žvirblis, A. 2007. Paslaugų bendrojo vertingumo ir jų konkurencingumo vertinimo principai, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 8(2): 82–86.

Valentinas NAVICKAS. Doctor of social sciences (Economics), Professor at Kaunas University of Technology, Faculty of Economics and Management, Department of Economics and International Trade. Author of more than 160 scientific and 30 scientific popularity articles, published in Lithuania and abroad. Author of four experimental development projects. Prepared 3 doctors of social (Economics) science; now he is research adviser of 2 persons maintaining a doctor's thesis of social (Economics) science. Research interests: microeconomics, macroeconomics, international economics, tourism economics.

Asta MALAKAUSKAITĖ. PhD student of Kaunas University of Technology Economics and Management Faculty Department of Economics and International Trade. Research interests: microeconomics, macroeconomics, international economics, tourism economics.